

*Секція: Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: національні
особливості та світові тенденції*

*Старенька О.М., викладач,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ

У сучасних умовах господарювання змінюються вимоги до ефективності управління промисловим підприємством, що в свою чергу обумовлює необхідність функціонування адекватної системи внутрішнього контролю. Постійне її функціонування має сприяти досягненню цілей з мінімальними витратами, що буде сприяти підвищенню фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства.

Важливий внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів внутрішнього контролю зробили такі вітчизняні вчені, як Н.Г. Виговська [1], В.Ф. Максимова [2], Л.В.Нападовська [3], С.М. Петренко [4]. Але до сьогодні точаться дискусії щодо того як називати контроль, що здійснюється на підприємствах.

Термін «контроль» зустрічається часто в науковій та спеціальній літературі, але думки науковців щодо його визначення дуже різняться. Відсутність у законодавчій базі України підходу щодо того, як саме називати контроль, що здійснюється на підприємствах призвела до великої кількості дискусій серед науковців. Кожен з них наводить своє визначення і детально аргументує свій підхід. Але більшість з них виділяють внутрішній та внутрішньогосподарський контроль. Навіть ті, що виділяють

внутрішньогосподарський контроль, наголошують, що це форма внутрішнього контролю.

Отже, проаналізувавши підходи різних науковців вважаємо, що доцільно використовувати саме поняття «внутрішній контроль», та розглядати його як процес, що здійснюється органами управління (власниками, управлінським персоналом) та співробітниками підприємства із застосуванням певних процедур та методів контролю, який спрямований на досягнення головної мети підприємства.

На сьогоднішній день система внутрішнього контролю розглядається дуже детально. Багато науковців займаються її вивченням в різних аспектах.

В працях науковців, що присвячені контролю в широкому розумінні добре розглянуто теоретичні та методичні питання, акцент в них робиться на бухгалтерський, аудиторський та ревізійний підходи. Більшість науковців у подальших своїх дослідженнях присвячують багато уваги дослідженню внутрішнього аудиту, бухгалтерському контролю, а от моменти здійснення контролю в оперативному режимі часу згадуються тільки епізодично. В своїх роботах вони згадують оперативний контроль, але не розкривають його економічної сутності та особливостей.

Так, Нападовська Л.В. розглядаючи види контролю згадує про оперативний контроль і пояснює, що він відрізняється від поточного своєю властивістю швидко і своєчасно усувати недоліки, оптимально здійснювати господарські операції, дії посадових осіб. Наголошує на тому, що проведення оперативного контролю пов'язано із виникненням відхилень у діяльності, тобто він проводиться лише по необхідності[3, с.69]. Ми не погоджуємося з тим, що оперативний контроль проводиться по необхідності і вважаємо, що він носить системний характер, бо є підсистемою системи внутрішнього контролю.

Петренко С.М. досліджуючи класифікацію внутрішнього контролю за періодичністю здійснення серед інших видів виділяє оперативний контроль [4, с.27], але у подальшому викладенні нічого про нього не пояснює. Окремо питання щодо оперативного контролю діяльності промислових підприємств не розглядається.

Максімова В.Ф. у своєму дослідженні вказує на те, що виконанню функцій управління має передувати ситуаційний оперативний контроль – «контроль за відхиленнями від нормального ходу управлінської діяльності з метою оперативного коригування роботи менеджерів» [2,с.152]. Визначення наводиться дуже обмежено і не розкриває внутрішньої сутності оперативного контролю.

Новікова наводить класифікацію внутрішнього контролю за періодичністю здійснення і виділяє оперативний, систематичний та періодичний [5, с.32-33]. Вона не пояснює, що таке оперативний контроль. Визначаючи цю класифікаційну ознаку робить посилання на Максимову В.Ф., що за цією ознакою виділяє систематичний, періодичний та епізодичний контроль [2, с. 91], тільки чому вона замінює епізодичний контроль на оперативний вона не пояснює. Бо тоді це буде означати, що він має здійснюватися тільки епізодично, тоді, коли саме.

Видно, що науковці, що займалися дослідженням системи управління, внутрішнього контролю не надавали належної уваги вивченню контролю з акцентом на його оперативність. Вони виділяли оперативний контроль у різних класифікаційних групах, по різному пояснювали його значення.

Отже, система оперативного контролю недостатньо визначена. Наукових праць з цієї тематики не багато та і в них відсутній єдиний підхід до того, що саме представляє собою оперативний контроль на

сьогоднішній день. Навіть не зрозуміло яке відношення він має до внутрішнього контролю та який між ними взаємозв'язок.

Тільки у роботі Б.І. Валуєва, що стосується безпосередньо оперативного контролю науковець визначає його як функцію оперативного управління, що забезпечує порівняння дійсних та еталонних характеристик, з метою доцільного регулювання відхилень [6, с. 36]. Визначає головну його особливість – це часові межі здійснення. Вказує на те, що з точки зору організації та інших характеристик – це звичайний контроль тільки зі зміщенням часового акценту[6, с. 35].

Приступа К.П. ширше розглядає суть оперативного контролю. Вона виділяє основні його ознаки, що виділяють його серед інших видів контролю: терміни здійснення – здійснюється у процесі кожної господарської операції в самі короткі терміни; сфера об'єктів – це об'єкти, що мають значення для користувачів у процесі щоденного управління; часові інтервали здійснення. Вона також наголошує, що оперативний контроль також являється складовою інших підсистем контролю, що пояснюють наступним чином: ефективність фінансового контролю, а саме виконання фінансових операцій та планів забезпечується своєчасною оцінкою законності, доцільності та правильності отриманих доходів, здійснених витрат, проведених розрахунків в ході їх здійснення; результативність адміністративного контролю можлива тільки за умови постійного контролю за виконанням функціональних обов'язків, повноважень керівниками та службовцями; постійної уваги потребує несанкціоноване делегування повноважень в ході нормального операційного циклу; оперативний контроль виконує стимулюючу функцію при запровадженні мотиваційних програм; доцільність контролю виробництва забезпечується можливістю попередити виникнення

невиправданих витрат, в період здійснення господарських операцій, а не після їх завершення [7, с.489].

Отже, аналізуючи підходи різних науковців щодо того, що представляє оперативний контроль, вважаємо, що це підсистема у системі внутрішнього контролю та самостійна система, яка забезпечує порівняння фактичних та еталонних, нормативних та інших характеристик з метою регулювання відхилень в оперативному режимі часу для прийняття своєчасних управлінських рішень. А також один з видів контролю, що має такі головні властивості, як швидкість, якісне усунування відхилень суб'єктами контролю у процесі здійснення господарської діяльності.

Література:

1. Виговська Н. Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація : монографія / Н. Г. Виговська; В.о. Житомир.держ. технол. ун-т.– Житомир : ЖДТУ, 2008.– 529 с.
2. Максимова В. Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку : монографія / В. Ф Максимова. - К. : АВРІО, 2005. – 264 с.
3. Нападовська Л. В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці / Л. В. Нападовська. – Дніпропетровськ : Наука :Освіта, 2000. – 224 с.
4. Петренко С. М. Внутрішній контроль діяльності підприємств і його інформаційне забезпечення : теорія, методологія, організація : автореф. дис. ... докт. екон. наук. : НАСООА. - Київ, 2010. – 35 с.
5. Новікова Х. К. Внутрішній контроль в управлінні діяльністю підприємств машинобудування / Х.К.Новікова. – дис. канд. екон. наук 08.00.04. економіка та управління підприємствами. – ДВНЗ «Запорізький національний університет». – Запоріжжя, 2015.– 285 с.
6. Оперативный контроль экономической деятельности предприятия / Б. И. Валуев, Л. П. Горлова, Е. Л. Зернов и др. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 224 с.
7. Приступа К.П. Концепція розвитку оперативного контролю / К.П. Приступа.– Львів: Львівська політехніка, 2009. – С. 484-491.